

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор ДЗВО «Університет
менеджменту освіти» НАПН України

М.О. Кириченко

2021 року

ВИСНОВОК

фахового семінару,

проведеного на базі кафедри психології управління

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» 26 листопада 2021 року

**з розгляду дисертаційного дослідження здобувача PhD у галузі
психології, спеціальність 053 Психологія Тягур Любомири Миронівни
на тему «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник
самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу»**

Київ – 2021

Протокол № 4
фахового семінару ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
проведеного на базі кафедри психології управління 26 листопада 2021 року
з розгляду дисертаційного дослідження
здобувача PhD у галузі психології, спеціальність 053 Психологія
Тягур Любомири Миронівни
на тему «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник
самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу»

ПРИСУТНІ: О. І. Бондарчук – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології управління; П. В. Лушин – доктор психологічних наук, професор, Л. М. Карамушка – доктор психологічних наук, професор, академік (дійсний член) НАПН України, О. В. Брюховецька – доктор психологічних наук, доцент; О. О. Горова – доктор психологічних наук, доцент; І. О. Бондаревська – кандидат психологічних наук, доцент; В. О. Киричук – кандидат педагогічних наук, доцент; А. С. Москальова – кандидат психологічних наук, доцент; Н. І. Пінчук – кандидат психологічних наук, доцент; Т. В. Чаусова – кандидат психологічних наук, доцент; М. В. Москальов – кандидат психологічних наук; І. В. Пустовалов – кандидат психологічних наук; С. В. Казакова – кандидат психологічних наук; О. В. Флярковська – кандидат педагогічних наук; О. А. Прокопенко – старший викладач; Н. В. Гордієнко – старший викладач, Л. М. Тягур – здобувач PhD у галузі психології, спеціальність 053 Психологія.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

Про обговорення дисертаційної роботи Л. М. Тягур на тему: «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу» на предмет рекомендації на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

СЛУХАЛИ: про завершення дисертаційної роботи Л. М. Тягур на тему: «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу» та рекомендацію її до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія.

ВИСТУПИЛИ: О. В. Брюховецька, головуюча на засіданні кафедри психології управління, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології та особистісного розвитку ДЗВО «УМО»: яка повідомила про подання на фаховий семінар дисертації Л. М. Тягур «Психологічна безпека

освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу» на предмет обговорення та рекомендації її до захисту.

Тему дисертаційного дослідження затверджено на вченій раді Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти НАПН України (протокол № 9 від 20.12.2017 р.) та узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (протокол № 3 від 29.05.2018 р.).

Дисертаційне дослідження виконувалося протягом 2017 – 2021 рр. в межах науково-дослідної теми кафедри психології управління Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти»: «Психологічні чинники суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій» (державний реєстраційний номер 0117U006772, 2017-2021 рр.).

Дисертаційне дослідження виконане під керівництвом О. І. Бондарчук, доктора психологічних наук, професора, зав. кафедри психології управління.

СЛУХАЛИ: З доповіддю виступила здобувач Л. М. Тягур про результати дослідження з проблеми «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу».

Тягур Л. М. Дозвольте ознайомити вас із результатами дисертаційного дослідження за темою: «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу».

Психологічний аналіз соціокультурних тенденцій показує, що в сучасній системі передвищої освіти пред'являються високі вимоги як до професійної діяльності, так і до особистості викладачів. Підвищуються вимоги до їх кваліфікації, викладачів коледжів спонукають постійно вдосконалювати і розвивати свою особистість, щоб мати можливість відповідати постійно мінливим стандартам діяльності. Саме тому особливого значення набуває вивчення чинників, які можуть зумовлювати самоактуалізацію викладачів. Одним із таких чинників, на наш погляд, є психологічна безпека освітнього середовища в педагогічному коледжі.

У дисертації теоретично та емпірично досліджено проблему впливу психологічної безпеки освітнього середовища на самоактуалізацію викладачів закладів фахової передвищої освіти. Об'єктом дисертаційного дослідження визначено самоактуалізацію викладачів педагогічного коледжу, предметом – психологічну безпеку освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу. Мета дослідження передбачала теоретичне обґрунтування та експериментальне дослідження впливу психологічної безпеки освітнього середовища на самоактуалізацію викладачів педагогічних коледжів.

Для досягнення поставленої мети та перевірки висунутих припущень були визначені наступні завдання: 1) на основі теоретичного аналізу літератури

виокремити основні підходи до дослідження проблеми самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів та її чинників; 2) теоретично обґрунтувати сутність, показники та чинники самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів, а також вплив психологічної безпеки освітнього середовища на даний процес; 3) емпірично дослідити рівні й особливості самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів та їх зв'язок з психологічною безпекою освітнього середовища; 4) розробити та апробувати програму сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища.

З метою розв'язання окреслених завдань було використано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів:

- теоретичні: аналіз теоретико-методологічної, науково-методичної літератури для зіставлення різних поглядів на проблему, узагальнення, систематизація, моделювання;

- емпіричні: психодіагностичні методи (анкетування, опитування, тестування, які використовувалися для дослідження особливостей самоактуалізації викладачів та впливу на неї психологічної безпеки освітнього середовища), а саме: методика І. Баєвої «Психологічна безпека освітнього середовища», у модифікації О. Бондарчук для вивчення психологічної безпеки освітнього середовища педагогічного коледжу; САТ (автор – Е. Шостром), спрямований на дослідження самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу. Організаційно-психологічні чинники самоактуалізації досліджено за допомогою: методики «Оцінка морально-психологічного клімату в колективі» (автор – Л. Лутошкін); методики на виявлення стилю взаємодії у професійній діяльності (автори – М. Корольчук, В. Крайнюк, В. Марченко); шкали С «Моє робоче середовище» опитувальника «Який Ваш креативний потенціал?» (автори – Г. Нікіфоров, М. Дмитрієва, В. Снетков); опитувальника «Інтегральна задоволеність роботою» (автори – М. Фетискин, В. Козлов, Г. Мануйлов). Індивідуально-психологічні чинники вивчалися за допомогою: методики «Здатність педагога до саморозвитку» (І. Нікітішна); шкала А «Моя особистість» опитувальника «Який Ваш креативний потенціал?» (автори – Г. Нікіфоров, М. Дмитрієва, В. Снетков), спрямованих на вивчення креативного потенціалу особистості викладача; методики «Шкала самоефективності» (Р. Шварцер, М. Єрусалем); методики «Мотивація професійної діяльності» (автор – К. Замфір, у модифікації А. Реана);

- *формульальний експеримент*: соціально-психологічний тренінг, психологічне консультування;

- *методи математичної статистики*: кореляційний, дисперсійний, кластерний аналіз експериментальних даних із подальшою їх інтерпретацією та

узагальненням. Обробка отриманих даних здійснювалася за допомогою комп'ютерної програми SPSS (версія 23.0).

Дослідно-експериментальна робота проводилася протягом 2017–2021 рр. Експериментальною базою констатувального етапу емпіричного дослідження, проведеного протягом 2017-2018 рр., стали: відокремлений структурний підрозділ «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж Мукачівського державного університету», відокремлений структурний підрозділ «Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету», комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського», комунальний заклад «Білгород-Дністровський педагогічний фаховий коледж», Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради. У дослідженні взяли участь 290 викладачів зазначених закладів.

Експериментальною базою формувального етапу емпіричного дослідження, проведеного протягом 2019 - першої половини 2021 рр. став відокремлений структурний підрозділ «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж Мукачівського державного університету». У дослідженні взяли участь 49 викладачів, з яких 24 осіб було включено до експериментальної групи і 25 – до контрольної, які не відрізнялися за рівнями самоактуалізації та сприйняття психологічної безпеки освітнього середовища. Загальна кількість викладачів педагогічних коледжів, які брали участь у констатувальному та формувальному етапах дослідження, становить 339 осіб.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

вперше:

- обґрунтовано зміст й специфіку самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів;
- визначено організаційно-професійні (стаж трудової діяльності, посада, напрям освіти, кваліфікаційна категорія) та соціально-демографічні (стать, вік досліджуваних, сімейний стан) особливості самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів;
- теоретично обґрунтовано й емпірично доведено вплив психологічної безпеки освітнього середовища на самоактуалізацію викладачів педагогічних коледжів;
- розроблено та апробовано програму сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища;

уточнено сутність понять «психологічна безпека освітнього середовища», «самоактуалізація викладача педагогічного коледжу»,

поглиблено знання про самоактуалізацію особистості та психологічну безпеку освітнього простору; розширено уявлення про показники та чинники самоактуалізації фахівців.

Практичне значення дослідження визначається тим, що фактичні матеріали, теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані в системі фахової передвищої освіти з метою формування психологічної безпеки освітнього простору викладачів педагогічних коледжів і сприяння їх самоактуалізації, модернізації системи науково-методичної роботи з педагогічними працівниками, особливо психологічної служби, спрямованої на психологічний супровід сучасного педагога, здатного до самоактуалізації та самореалізації. Розроблену авторську програму сприяння самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу в умовах психологічно безпечного освітнього середовища впроваджено в систему роботи закладів фахової передвищої освіти України, практику підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних кадрів педагогічних коледжів.

За результатами теоретичного аналізу літератури виокремлено основні теоретико-методологічні підходи до дослідження проблеми самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів та її чинників: *когнітивно-поведінковий підхід* (А. Бандура, О. Романчук та ін.), що в якості одиниці аналізу в контексті теми дослідження обирає поняття самоефективності як індивідуальної впевненості особистості в собі та власній здатності виконувати певну діяльність, які набуваються через здатність розвивати поведінку, досвід, словесні думки, емоційний стан тощо; *конструктивістський підхід* (О. Яремчук та ін.), у межах якого самоактуалізацію розглядають як своєрідну інтеграцію культурно-історичних символів, смислів із власним «Я» особистості, що відбувається для того, щоб вдосконалити мотиваційне поле особистості, пробудити потребу в творчості як метапотребу, реалізувати сутнісну природу людини; *особистісний підхід* (В. Рибалка та ін.), за яким професійна психолого-педагогічна підтримка світоглядних, духовних та творчих тенденцій розвитку особистості може бути важливою передумовою для кращої соціоактуалізації та самоактуалізації її наукового, творчого та інноваційного потенціалу; *діяльнісний підхід*: (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.), який акцентує увагу на понятті «самореалізації» як набагато ширшому за поняття «самоактуалізація», оскільки поняття «самореалізація» не прив'язане до певної теоретичної парадигми і позначає процеси особистісного розвитку і трансляції особистістю себе іншим людям і культурі через творчі й комунікативні процеси; *суб'єктно-діяльнісний підхід* (К. Абульханова-Славська, Д. Леонтьєв та ін.), що зосереджується на самоактуалізації професіонала як зміни у мотиваційній сфері особистості, що

впливають на формування життєвої стратегії; *суб'єктно-розвивальний* підхід (М. Ткалич, Д. Шутько та ін.), що висвітлює механізми, психологічні детермінанти та динаміку професійного розвитку особистості у процесі професійної самоактуалізації особистості; *генетико-моделюючий* підхід (С. Максименко, К. Максименко та ін.), що розглядає самоактуалізацію у контексті саморозвитку, самоздійснення, самореалізації та індивідуалізації; *акмеологічний* підхід (Б. Анан'єв, А. Деркач та ін.), що трактує самоактуалізацію в контексті досягнення найвищого ступеня особистісної та діяльнісної зрілості – професійного «акме»; *аксіологічний* підхід (І. Бех, З. Кісарчук, Г. Радчук та ін.), за якого самоактуалізація як єдність професійного (соціального) і особистісного зростання є наближенням саме до розуміння та здійснення смислу власного життя, що відбувається через набуття особистісного досвіду та включає у себе самопізнання, засвоєння загальнолюдських цінностей, а саме: відкритість, довіра, прийняття, свобода, природність, демократичність, співпричетність, незалежність тощо; *гуманістичний* підхід (К. Гольдштейн, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.), за якого самоактуалізацію розглядають як безперервну реалізацію потенційних можливостей, здібностей і талантів, як звершення своєї місії, або покликання, долі тощо, як більш повне пізнання і, отже, прийняття своєї власної початкової природи, як невинне прагнення до єдності, інтеграції, або внутрішньої синергії особистості; *раціогуманістичний* підхід (Г. Балл та ін.), за якого самоактуалізована особистість являє собою цілісність, певну єдність свідомого й несвідомого; *гуманістичний психоаналіз* (Р. Мей, Е. Фромм та ін.), що визнає адаптацію «кроком вперед» до самоактуалізації, «свобода для» розглядається в якості головної з умов для зростання й розвитку людини, тісно перетинаючись з спонтанністю, цілісністю, креативністю під час самовизволення в процесі прийняття рішення, у будь-якому життєвому виборі людини; *екзистенційно-гуманістичний* підхід (Л. Бінсвангер, В. Франкл, та ін.), що тлумачить самоактуалізацію як вроджену мотиваційну тенденцію, яка є основним двигуном поведінки й розвитку особистості, результатом і наслідком здійснення смислу свого життя, коли людина прагне знайти зміст і відчуває фрустрацію чи вакуум, якщо це прагнення залишається нереалізованим.

Саме гуманістичний підхід було обрано в нашій роботі як базовий, відповідно до якого поняття самоактуалізації розкрито в мотиваційному аспекті, а саме як вищий рівень мотивації особистості, що визначає її прагнення до саморозвитку та самовдосконалення.

Визначено особливості професійної діяльності викладача коледжу, зумовлені специфікою контингенту здобувачів освіти, поліфункціональним і творчим характером професійної діяльності типу «людина-людина»: загально-професійні (широкий світогляд, гуманізм і соціальний оптимізм; толерантність

до різних етнічних, релігійних, мовних та гендерних груп, творчий характер діяльності; необхідність прогнозування цілей навчання і проєктування шляхів професійного становлення майбутнього професіонала, висока культура мови та мовлення тощо), соціально-психологічні (педагогічний оптимізм; високий рівень психологічної культури; адекватне сприйняття студента та безумовне прийняття його особистості; інтерес і цікавість до розвитку потенційних можливостей здобувачів фахової передвищої освіти та потреба у педагогічній діяльності з ними; духовно-виховний вплив на академічну групу і особистість студента тощо); індивідуально-психологічні (професійна працездатність; активна інтелектуальна діяльність, педагогічна спостережливність; педагогічна увага та інтуїція; емоційна стійкість, високий рівень домагань тощо), специфічні (професійне вдосконалення і реалізація свого потенціалу в навчально-методичній, науковій та громадській діяльності, готовність до організації та проведення дистанційних форм навчання, мотивація в професійній діяльності тощо), що зумовлюють сутність, показники та чинники самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів;

Показано, що самоактуалізація викладача педагогічного коледжу є складним багатогранним процесом внутрішньої мотивації, спрямованої на розвиток професійних здібностей, розширення можливостей для професійного зростання, опанування нових компетентностей, формування творчої індивідуальності та креативності, цілісної реалізації потенційних можливостей особистості у педагогічній діяльності, що в цілому сприяють підвищенню якості освітнього процесу.

Виходячи з підходу Е. Шострома, уточнено показники самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу: 1) цілісне сприймання часу, здатність переживати кожен момент свого особистого й професійного життя у всій повноті, 2) самоприйняття себе як цілісної особистості з усіма своїми перевагами й недоліками, самоповага та гордість за власні досягнення, досягнення здобувачів освіти та закладу освіти в цілому; 3) прагнення керуватися власними цілями, установками та переконаннями, обирати власний стиль професійної діяльності, 4) гуманістична професійна спрямованість діяльності, що ґрунтується на цінності життя, доброті, щирості в стосунках; глибокій повазі до людської гідності; оптимізм у сприйнятті учасників освітнього процесу і дійсності в цілому; 5) прагнення до вдосконалення власної професійної діяльності через опанування нових знань, задоволення пізнавального інтересу, пізнання цілісної дійсності в усіх її складних взаємозв'язках, креативність; 6) здатність до суб'єкт-суб'єктного спілкування, швидке і легке встановлення глибоких та емоційно-насичених контактів з учасниками освітнього процесу, усвідомлення власних потреб і почуттів та їх щире вираження та вміння ними

керувати у взаємодії з іншими людьми у професійній діяльності; 7) гнучкість у поведінці та взаємодії з учасниками освітнього процесу, здатність швидко і адекватно реагувати на проблемні ситуації професійної діяльності тощо.

За результатами теоретичного аналізу літератури виокремлено чинники самоактуалізації: організаційно-психологічні (соціально-психологічний клімат колективу, особливості міжособистісної взаємодії в професійній діяльності, креативний потенціал робочого середовища закладу фахової передвищої освіти, задоволеність роботою, психологічна безпека); індивідуально-психологічні (здатність викладача до саморозвитку й особистісного зростання, креативний потенціал особистості викладача, самоефективність, мотивація професійної діяльності тощо).

За результатами емпіричного дослідження визначено рівні та особливості самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів. За результатами кластерного аналізу зроблено висновок, що лише 8,6% викладачів закладу фахової передвищої освіти характеризується високим рівнем самоактуалізації, а отже, спрямовані на професійне зростання, що забезпечить їх конкурентоздатність, удосконалення професійних можливостей, опанування нових компетентностей та формування творчої індивідуальності та креативності. Іншим (91,4%) викладачам закладів фахової передвищої освіти властивий недостатній рівень самоактуалізації, що негативним чином може позначитися на якості їх професійної діяльності.

З іншого боку встановлено, що лише 24,5% досліджуваних викладачів педагогічних коледжів почуваються психологічно захищеними. Інші викладачі педагогічних коледжів констатують свою часткову, а то й повну незахищеність у різних ситуаціях професійної взаємодії: 11,6% викладачів відчувають невдоволення у стосунках з колегами, 17,2% викладачів не спостерігають емоційного комфорту у діяльності педагога, 9,6% педагогів закладів фахової передвищої освіти відмічають, що відчувають невдоволення від спілкування із здобувачами освіти, 27,2% педагогічних працівників не можуть висловлювати свою точку зору, 15,1% викладачів відмічають, що не відчувають поважного ставлення до себе, 9,2% викладачів мають страх щодо збереження власної гідності, а 16,1% не можуть звернутися за допомогою, 28,3% педагогів відчувають, що на роботі не враховуються їх особисті проблеми і труднощі, 16,8% педагогічних працівників не можуть проявити ініціативу й активність, у 23,8% викладачів ігноруються їх власні прохання і пропозиції, 13,9% викладачів на даний час не вважають свою роботу в коледжі захопливою.

19,1% викладачів коледжу не відчувають захисту від публічного приниження здобувачами освіти; 18% – від публічного приниження колегами, 22,9% – від публічного приниження адміністрації педагогічного коледжу.

Не є захищеними від погроз здобувачів освіти 20,2% педагогів; 15,1% – від погроз колег; 20% викладачів від погроз адміністрації коледжу

24,3% викладачів не відчують захищеності від того, що їх можуть змусити робити які-небудь справи проти їх волі здобувачі освіти, не відчують захисту, що їх можуть змусити робити які-небудь справи проти їх бажання колеги – 28,7% педагогів, адміністрація – 39,3% педагогічних працівників. Не є захищеними від ігнорування здобувачами освіти – 31,6%, колегами – 28,7%, адміністрацією – 32,4%

Констатовано, що неналежний рівень психологічної безпеки освітнього середовища негативно позначається на педагогічній діяльності через: відсутність захисту від погроз, ігнорування та недоброзичливого ставлення, роботу проти власного бажання, виконання завдань, що суперечать посадовим обов'язкам, нерівномірний розподіл завдань між всіма членами колективу, неналежне стимулювання діяльності; спричинює розвиток пригніченості, відчуженості, емоційного вигорання, а згодом може призвести до фрустрації, депресивних станів, психосоматичних захворювань тощо.

Результати дисперсійного аналізу показали, що чоловіки-викладачі почуваються більш захищеними в освітньому закладі ніж жінки, особливо молодші за віком й стажем роботи, а також одружені респонденти.

Зроблено висновок, що основою психологічної безпеки виступає педагогічна взаємодія, побудована на принципах дотримання психологічних меж особистості, виключення психотравмивних педагогічних впливів, підтримки у суб'єктів освіти позитивного уявлення про себе і прийнятного статусу в колективі.

За результатами дисперсійного аналізу встановлено пряму залежність самоактуалізації від психологічної безпеки освітнього середовища: за низького рівня психологічної безпеки рівень є самоактуалізації низьким, а за високого рівень самоактуалізації є високим. Можна припустити, що в умовах психологічно безпечного освітнього середовища викладачі мають широкі можливості самоактуалізації, нарощують показники професійної активності (вивчення іноземних мов, продовження навчання для здобуття вищих освітніх та освітньо-наукових рівнів, публікація результатів своєї діяльності, участь у семінарах, конференціях, стажуванні), прогнозують свої життєві перспективи, мотивують себе до професійного самовдосконалення тощо. У випадку, коли освітнє середовище є психологічно небезпечним, певна частина викладачів можуть знаходити резерви для самоактуалізації поза основною професійною діяльністю, в той час, як в інших саморозвиток у професійній діяльності може призупинитися, або навіть відбутися регрес професійних досягнень аж до втрати

перспектив у професійній діяльності, небажання займатися педагогічною діяльністю тощо.

Виявлено, що зв'язок психологічної безпеки освітнього середовища та самоактуалізації більшою мірою притаманний педагогам: 1) вищої кваліфікаційної категорії, 2) суспільно-гуманітарного напрямку освіти, 3) викладачам вікової категорії від 30 до 40 років, 4) заміжнім (одруженим) викладачам, особливо тим, які мають двох і більше дітей.

Усе це актуалізує проблему створення психологічної безпеки освітнього середовища педагогічного коледжу для самоактуалізації і самореалізації викладачів закладів фахової передвищої освіти. Коли особистість використовує всі можливості середовища, то успішніше реалізовується її прагнення до самоактуалізації, бо людина є одночасно продуктом та творцем свого середовища, яке має можливості фізичної основи для життя і забезпечує можливість здійснення інтелектуального, морального, суспільного й духовного розвитку.

Розроблено та апробовано програму сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища, яка складається з 3 модулів загальним обсягом 3 кредити ЄКТС / 90 годин, з них – 72 аудиторні години і 28 годин самостійної роботи. Перший модуль *«Позитивна спрямованість та розкриття потенційних можливостей викладача»* спрямований на актуалізацію власних потреб, прагнень, установок та цілей, прагненні керуватися ними в житті, формування впевненості в реалізації мети життя, створення умов для аналізу позитивних сторін та саморозкриття власної особистості, активізації процесу саморозкриття, самопізнання та самоактуалізації, мотивації професійного самовдосконалення, розкриття бар'єрів що заважають самоактуалізації, створення ситуації успіху, психодіагностику самоактуалізації та психологічної безпеки викладачів. Самостійна робота цього модулю передбачала аналіз власного освітнього середовища і оцінки його як безпечного чи небезпечного, визначення потенційних загроз у контексті психологічної безпеки освітнього середовища закладу освіти, в кому працює викладач. Другий модуль *«Самоактуалізація викладача і психологічна безпека освітнього середовища: сутність і взаємозв'язок»* мав на меті поглиблення знань респондентів щодо самоактуалізації та психологічної безпеки освітнього середовища; усвідомлення шляхів самоактуалізації залежно від рівня психологічної безпеки освітнього середовища: в разі безпечного середовища важливо бачити його розмаїття, багатогранність, можливості самоактуалізації та самореалізації; у разі часткової або повної психологічної небезпеки освітнього середовища йдеться про опанування техніки особистісної саморегуляції, розвиток уміння переключитися

на творчу діяльність, актуалізацію значущих особистісних цілей викладача, відновлення здатності керувати власним життям тощо. Самостійна робота другого модулю передбачала відпрацювання вмінь конструктивної взаємодії у освітньому середовищі та складання індивідуальної програми самоактуалізації з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища. Третій модуль *«Розвиток здатності до самоактуалізації залежно від психологічної безпеки освітнього середовища»* передбачав реалізацію індивідуальної програми самоактуалізації в залежності від психологічної безпеки освітнього середовища, розвиток здатності до самоактуалізації, самовираження у професійній діяльності як викладача педагогічного коледжу. Особливий акцент при цьому робився на сприянні формуванню витримки та вмотивованості педагога до свого подальшого професійного саморозвитку й самоактуалізації. Самостійна робота третього модулю була спрямована на визначення особистісних ресурсів й мотиваційних чинників професійного зростання викладачів протягом професійного життя.

Програму розроблено з урахуванням умов сьогодення (пандемії COVID-19), що потребувало врахування технічного і методичного забезпечення для реалізації професійної діяльності в умовах онлайн на платформі Zoom з використанням онлайн дошки (Miro, Classroomscreen, Google Jamboard, Mentimeter, Kahoot та ін.). Під час реалізації модулів програми здійснювалося психологічне консультування учасників тренінгу.

Доведено ефективність авторської програми розвитку сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів в умовах психологічно безпечного освітнього середовища, про що свідчить порівняльний аналіз її результатів в експериментальній та контрольній групах: в експериментальній групі спостерігалось статистично значуще зростання показників самоактуалізації викладачів на відміну від контрольної групи ($p < 0,01$). При цьому покращилося сприйняття психологічної безпеки освітнього середовища закладів освіти, в яких працюють респондентів, зросла їх упевненість у можливості самоактуалізації навіть за несприятливих зовнішніх умов.

Отже, результати формувального експерименту підтвердили ефективність розробленої нами програми сприяння самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища та доцільність її впровадження у практику освітнього процесу закладів фахової передвищої освіти.

Таким чином, мету роботи досягнуто, завдання дисертаційного дослідження вирішено.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми взаємозв'язку психологічної безпечного освітнього середовища та

самоактуалізації викладачів. У перспективі доцільно дослідити особливості, чинники та рівні самоактуалізації викладачів закладів освіти різних рівнів, здійснити кроскультурне дослідження психологічної безпеки освітнього середовища як чинника самоактуалізації викладачів закладів освіти різних країн. Важливим є вивчення психологічної безпеки освітнього середовища як ресурсу запобігання професійному вигоранню викладачів закладів освіти різного рівня тощо.

Дякую за увагу!

Здобувачеві були поставлені запитання.

Доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології та особистісного розвитку О. В. Брюховецька:

Уточніть, будь ласка, якими є специфічні особливості професійної діяльності саме викладачів закладів фахової передвищої освіти? Чим вони вирізняються серед інших викладачів ЗВО?

Л. М. Тягур:

Дякую за запитання. Специфічні особливості професійної діяльності викладачів закладів фахової передвищої освіти, на нашу думку, зумовлені змістом і функціями, завданнями освітньої діяльності, вимогами до викладачів та особливостями самого освітнього середовища коледжу. Звісно є і спільні характеристики з іншими викладачами ЗВО. Водночас специфіка педагогічної діяльності викладача коледжу полягає в тому, що він працює з тією категорією студентів, яка хоч і має різноманітні загальні та професійні інтереси, але неповністю сформований світогляд про майбутню професійну діяльність у зв'язку з їх віковими особливостями, і яка потребує від нього не лише володіння загальною системою предметних знань, необхідних для підготовки спеціалістів саме в обраній сфері, а також спрямування на подальше продовження ступеневої освіти. Це зумовлює особливі вимоги до викладача педагогічного коледжу в контексті професійного вдосконалення й реалізації свого потенціалу в навчально-методичної, наукової та громадської діяльності, бачення перспективних напрямків розвитку себе і студентів тощо.

Доктор психологічних наук, доцент О. В. Брюховецька:

Поясніть, як співвідносяться поняття самоактуалізації та самореалізації у Вашій роботі?

Л. М. Тягур:

Дякую за запитання. Аналіз зарубіжних джерел дає розуміння того, що самоактуалізація та самореалізація є тотожними поняттями. Але у вітчизняній психології в ці поняття вкладається різний зміст. Ми вважаємо, що самоактуалізація є вищим рівнем мотивації особистості та її прагнення до саморозвитку та самовдосконалення. Самореалізація – це втілення задатків людини, її потенціалу та талантів через певну діяльність.

Доктор психологічних наук, професор П. В. Лушин:

Вивченню процесу самоактуалізації в закладах освіти присвячено чимало наукових праць не лише в Україні, а й в усьому світі, з чим пов'язаний вибір теми дослідження?

Л. М. Тягур:

У зв'язку з змінами в освіті, які вимагають підготовку фахівця нової генерації, здатного забезпечити вимоги сучасного суспільства, і від якого повинне залежати, і навіть залежить формування майбутнього нації, суспільства. Проблема самоактуалізації в освіті як процес розвитку внутрішнього потенціалу особистості кожного учасника освітнього процесу: і здобувача освіти і викладача набуває особливої значущості. Фактично йдеться про саморозвиток, самовизначення та розвиток власної індивідуальності й неповторності в комфортних умовах здобуття якісної освіти впродовж всього життя

Доктор психологічних наук, професор П. В. Лушин:

На Вашу думку, коли викладач досягає найвищого рівня професійної самоактуалізації, цей процес можна вважати завершеним?

Л. М. Тягур:

Дякую за запитання. Людина живе і розвивається в динамічних умовах середовища, в діяльності викладача з'являються різні непередбачувані обставини (наприклад, обмеження живого спілкування через пандемію), також постійно змінюються вимоги до рівня знань та фахових компетенцій фахівця, все це зумовлює постійне вдосконалення та переосмислення цінностей, смислових установок. Крім того є такий відомий вираз – «немає меж самовдосконаленню». Отже, процес самоактуалізації не можна вважати завершеним.

Доктор психологічних наук, професор Л. М. Карамушка:

Яким чином впливає психологічна безпека освітнього середовища на якість навчання здобувачів освіти?

Л. М. Тягур:

Від стосунків з колегами, здобувачами освіти, емоційного комфорту та визнання в колективі, власної захищеності в різних ситуаціях у закладі освіти буде залежати розкриття творчого потенціалу викладача педагогічного коледжу, бажання вдосконалювати свою педагогічну роботу, розвивати педагогічні здібності, надавати якісні освітні послуги. В освітньому середовищі педагогічного коледжу мають створюватися сприятливі умови для особистісно-професійного розвитку викладача, адже від цього буде залежати якість навчання здобувачів освіти та їх власний емоційний комфорт і задоволеність навчанням.

Доктор психологічних наук, доцент О. О. Горова:

Скажіть, будь ласка, які найбільш поширені загрози психологічній безпеці освітнього середовища існують у наш час?

Л. М. Тягур:

Дякую за запитання. На сьогоднішній час найбільш поширені такі загрози психологічної безпеки: об'єктивна складність навколишнього світу, його мінливість і часто непередбачуваність змін; серед організаційно-психологічних чинників можна відзначити недоброзичливе ставлення, роботу проти власного бажання, виконання завдань не за своїми посадовими обов'язками, нерівномірний розподіл завдань між членами колективу, зменшення «живого» спілкування, яке пов'язане з карантинними обмеженнями, значне зниження контролю за достовірністю інформації, особливо із соціальних мереж – їх можна назвати зовнішніми. А до внутрішніх загроз, значною мірою обумовлених вищеназваними зовнішніми факторами, відносяться: підвищена сприйнятливості людини до психологічних впливів; нездатність критично сприймати й оцінювати інформацію; руйнування духовно-моральних основ життєдіяльності сучасного суспільства; зниження обсягу реального спілкування і заміщення його спілкуванням віртуальним, наслідком чого стає нездатність адекватно оцінювати людей, їх вчинки і наміри.

Кандидат психологічних наук, доцент І. О. Бондаревська:

Уточніть, чи зустрічаються в педагогічному колективі коледжів явища мобінгу?

Л. М. Тягур:

Дякую за запитання. Так, саме основною загрозою психологічної безпеки є явища мобінгу, босингу. Мобінг – це систематичне цькування, психологічний терор, форми зниження авторитету, форма психологічного тиску у вигляді цькування співробітника у колективі, зазвичай з метою його звільнення. Босинг – мобінг з боку керівництва. Щодо підстав виникнення утиску (мобінгу), то вони можуть бути різні: соціальні, виробничі чи особистісні. Як приклад можна назвати бажання помсти; жадобу до влади; особисте неприйняття людини; заздрість; страхи; нудьгу; контроль над працівником; амбіції, кар'єрне зростання. На жаль, цей перелік не є вичерпним, і в кожному випадку він може бути індивідуальним.

Кандидат психологічних наук, доцент Н. І. Пінчук:

Скажіть, будь ласка, у Вас цікаві результати емпіричного дослідження психологічної безпеки щодо гендерних відмінностей та сімейного стану викладачів, зокрема, визначено значні відмінності в групах цих досліджуваних. Як Ви можете пояснити цю тенденцію?

Л. М. Тягур:

Дякую за запитання. На наш погляд, незаміжня жінка може повністю віддаватися роботі, більш вільно почувається в колективі, не несе турботу за інших, так як не є обтяжена сімейними справами та може більше уваги звертати

на свій кар'єрний ріст. Неодружений чоловік-викладач часто відчувається менш впевнено в педагогічному колективі, в якому переважають жінки. На стан психологічної безпеки досить великою мірою буде впливати розподіл обов'язків в сім'ї, пов'язаних у українською ментальністю: жінка в українському суспільстві є берегинею сім'ї і на неї покладаються більше сімейних обов'язків ніж на чоловіка. Чоловік, одружуючись, може більше часу присвятити роботі і реалізовувати свої прагнення, пов'язані з трудовою діяльністю, так як він менше обтяжений господарською роботою в сім'ї, яку частково перебирає на себе жінка. Для колег по роботі одружений чоловік перестає бути «об'єктом переслідування», насмішок, так як він вже є реалізованим в сімейному житті.

Доктор психологічних наук, професор О. В. Брюховецька:

Поясніть, будь ласка, чи впливає психологічна безпека освітнього середовища закладу освіти на баланс між професійною діяльністю та особистим життям?

Л. М. Тягур:

Дякую за запитання. Так, у нашому дослідженні виявлено, що при вищому за середній та високому рівнях самоактуалізації: незаміжні (неодружені) викладачі, маючи більше вільного часу, який не обтяжений сімейними стосунками, можуть повністю віддаватися роботі, більш вільно відчуваються в колективі, більше уваги звертають на свій кар'єрний ріст, на планування викладацької роботи і виконання професійних обов'язків часто не звертають уваги на безпечність самого освітнього середовища. Для заміжних (одружених) респондентів високому рівню самоактуалізації відповідає високий рівень психологічної безпеки, оскільки в них менше вільного часу, в зв'язку з виконанням сімейних обов'язків, переживання за членів сім'ї, залежність планування свого часу від сімейних обставин, зумовлює необхідність компенсації цих факторів психологічною безпекою освітнього середовища на роботі.

Кандидат психологічних наук, доцент Т. В. Чаусова: Як Ви вважаєте, які причини найбільш впливають на низький рівень психологічної безпеки освітнього середовища викладачів закладів фахової передвищої освіти?

Л. М. Тягур:

Дякую за запитання. Екстремальна ситуація в освіті характеризується, з одного боку, значним зниженням ступеня задоволеності професією, психологічним дискомфортом, кризами спустошеності, безперспективності, нереалізованості у викладачів, втратою ними сенсу виконуваної роботи; з іншого – наростаючим глобальним протиріччям між проголошеними в суспільстві цінностями і реально існуючою жорсткою конкуренцією. Багато викладачів коледжу змушені шукати собі додатковий заробіток або виїжджати за кордон у

пошуках більш оплачуваної роботи, і неовов'язково педагогічної, з надією через деякий час повернутися до рідного закладу. Також однією з причин можна вважати обмеженість міжособистісного спілкування у зв'язку з пандемією та переходом навчальних закладів на дистанційне навчання.

Кандидат психологічних наук, доцент Т. В. Чаусова: Скажіть, будь ласка, як може керівництво закладу забезпечити психологічну безпеку освітнього середовища викладачів закладів фахової передвищої освіти?

Л. М. Тягур:

Дякую за запитання, забезпечення психологічної безпеки освітнього середовища може досягатися шляхом створення в освітньому закладі безпечних та комфортних умов праці, захист від усіх форм дискримінації можуть виступати альтернативою агресивності соціального середовища, психоемоційному і культурному вакууму, забезпечення умов професійного, фахового росту, збільшення професійного спілкування через участь викладачів у міжрегіональних, всеукраїнських та міжнародних семінарах, конференціях, стажуваннях.

Висновок наукового керівника.

Науковий керівник, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології управління Бондарчук О. І.

Любомира Миронівна Тягур вступила до аспірантури ДЗВО «Університет менеджменту освіти» з практичним досвідом роботи в системі фахової передвищої освіти і прагненням розв'язати актуальні психологічні проблеми, характерні для викладачів педагогічних коледжів, які утруднюють самоствердження у професійній діяльності, розкриття внутрішнього потенціалу. Саме це й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, пов'язаної з пошуком умов розвитку професійної самоактуалізації викладачів закладів фахової передвищої освіти.

За період навчання Л. М. Тягур розвинула необхідні для науковця й науково-педагогічного працівника компетентності, набула теоретичних знань, умінь і навичок, спрямованих на формування наукового світогляду, професійної етики, розвиток здатності до постановки та розв'язання наукових і теоретичних завдань тощо. Здобувачка проявила особистісні якості, властиві справжньому науковцю – високу моральність, творчу ініціативність, креативність, відповідальність, старанність, здатність ставити і успішно вирішувати наукові проблеми на теоретичному та емпіричному рівнях.

Здобувачка успішно опанувала освітню складову програми, а також отримала високу оцінку за науково-педагогічну практику. Любомира Миронівна Тягур відповідально проявила себе, опановуючи наукову складову програми. Дослідження проведено в повному обсязі із застосуванням сучасних та

інформативних методів. Зміст дисертаційного дослідження адекватно презентований у численних публікаціях у фахових виданнях категорії Б, а також у періодичному виданні, яке представлено в наукометричних базах країн, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку (Угорщина). Крім того, теоретична та практична цінність роботи підтверджена увагою спеціалістів до доповідей Л. М. Тягур на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, виступах на педагогічній раді коледжу, а також довідками про впровадження результатів у закладах освіти різного рівня.

У цілому, здобувачем PhD у галузі психології Л. М. Тягур освітньо-наукову програму завершено вчасно, освітні компоненти опановано в повному обсязі, індивідуальні плани навчальної і наукової роботи виконано повністю.

У процесі наукового дослідження одержані результати, що мають наукову новизну та практичне значення, зокрема, розкрито вплив психологічної безпеки освітнього середовища на самоактуалізацію викладачів закладів фахової передвищої освіти; теоретично обґрунтовано психологічну програму сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів в умовах психологічно безпечного освітнього середовища, апробовано та впроваджено в освітній процес тощо, а сам текст дисертації оформлено відповідно до вимог до подібного роду робіт.

Л. М. Тягур неухильно дотримується принципів академічної доброчесності. На основі перевірки рукопису дисертаційного дослідження Л. М. Тягур за допомогою автоматизованої системи «UNICHECK» можна зробити висновок про відсутність у тексті її дисертації академічного плагіату.

Вважаю, що роботу здобувача PhD у галузі психології Любомири Миронівни Тягур у процесі підготовки дисертації, виконання індивідуального плану наукової роботи й індивідуального навчального плану можна оцінити позитивно, а дисертацію Л. М. Тягур і саму аспірантку визнати готовими до захисту дисертації.

Виступи рецензентів дисертаційного дослідження.

Рецензент – доктор психологічних наук, доцент О. В. Брюховецька:

Дослідження проблеми впливу психологічної безпеки освітнього середовища на самоактуалізацію викладачів закладів фахової передвищої освіти в період сучасності є досить актуальним. Вибір зазначеної теми зумовлений об'єктивною потребою та соціальним запитом щодо самоактуалізації викладачів закладів фахової передвищої освіти з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища коледжу, особливо в умовах запровадження навчання із застосуванням дистанційних форм роботи. Своєчасність такого дослідження також зумовлене незначною кількістю наукових робіт, що присвячені вище зазначеній проблематиці.

Дисертаційна робота Любомири МиронТягур івни є складовою науково-дослідної теми кафедри психології управління Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти»: «Психологічні чинники суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій». Представлена робота відзначається чітко визначеним об'єктом, предметом, метою та завданнями дослідження. Ґрунтовно описана емпірична база дослідження та комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів спрямованих на розв'язання поставлених завдань.

У першому розділі дисертації представлено результати вивчення основних теоретико-методологічних підходів до дослідження проблеми самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів та її чинників. Визначено сутність поняття самоактуалізація, її показники та чинники. У другому розділі представлено методичну базу та результати емпіричного дослідження впливу психологічної безпеки освітнього середовища на самоактуалізацію викладачів педагогічних коледжів. За результатами теоретичного аналізу та констатувального етапу емпіричного дослідження доведено необхідність сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища.

У третьому розділі презентовано результати формувального експерименту щодо сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища. Результати комплексного аналізу результатів апробації авторської програми сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища свідчать про її ефективність та необхідність.

Робота Л. М. Тягур справила позитивне враження. Опрацьовано достатню кількість літературних джерел із зазначеної проблеми як зарубіжних, так і вітчизняних авторів, визначено чинники та показники самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів, підібрано відповідні валідні методи дослідження, які дозволяють виявити як рівні самоактуалізації викладачів коледжів й психологічної безпеки освітнього середовища закладів фахової передвищої освіти так і зв'язок між ними.

Варто звернути особливу увагу на якісне застосування авторкою інструментарію статистичної обробки даних, зокрема, комп'ютерної програми SPSS (версія 23.0). Методи статистичної обробки даних дозволили Л. М. Тягур структурувати значний масив одержаних емпіричних даних, виявити та емпірично обґрунтувати комплекс організаційно-психологічних та індивідуально-психологічних чинників самоактуалізації та дослідити їх розвиток з урахуванням безпеки освітнього середовища.

індивідуально-психологічних чинників самоактуалізації та дослідити їх розвиток з урахуванням безпеки освітнього середовища.

Результати перевірки рукопису дисертаційного дослідження Л. М. Тягур за допомогою автоматизованої системи «UNICHECK» свідчать про відсутність у тексті її дисертації академічного плагіату.

У цілому дисертаційне дослідження Тягур Любомири МIRONІВНИ «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу» виконано на належному науковому рівні, характеризується науковою новизною, теоретичним та практичним значенням, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 (зі змінами) і може бути рекомендовано до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та особистісного розвитку ННІМП ДЗВО «УМО» Т. В. Чаусова:

Актуальність дослідження проблеми особливостей впливу психологічної безпеки освітнього середовища на самоактуалізацію викладачів педагогічних коледжів є безперечною, особливо в умовах запровадження масового навчання із застосуванням дистанційних засобів здобуття освіти загалом і через пандемію зокрема. Водночас наукові роботи, що присвячені дослідженню впливу психологічної безпеки освітнього середовища на самоактуалізацію викладачів закладів фахової передвищої освіти, наразі практично відсутні.

Дисертаційна робота Любомири МIRONІВНИ Тягур є чітко структурованою, відповідно до чітко визначених об'єкту, предмету, мети та завдань дослідження. Ґрунтовно описано емпіричну базу дослідження та сукупність теоретичних, емпіричних та статистичних методів, що сприяли розв'язанню поставлених завдань. Як наслідок, дисертаційне дослідження Любомири МIRONІВНИ Тягур розкриває р в науковому, теоретичному та практичному значенні аспекти результати дослідження особливостей самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища. У роботі висвітлено сутність, показники та чинники самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів на основі ґрунтового теоретичного аналізу надбань психологічної науки, охарактеризовано психологічну безпеку освітнього середовища як чинника самоактуалізації викладачів закладів фахової передвищої освіти.

Робота Л. М. Тягур свідчить про затребуваність і актуальність в умовах сьогодення, особливо в контексті комплексної системи заходів, спрямованих на мотивацію особистості до самоактуалізації та прагнення до саморозвитку й самовдосконалення; втілених у психологічній програмі сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища.

Робота виглядає цілісною й завершеною, у ній представлені теоретична та емпірична (констатувальна й формувальна) частини дослідження. Є необхідна кількість публікацій з теми дисертаційного дослідження.

У цілому робота цікава за постановкою проблеми та дає практичний вихід щодо того, як створювати та організовувати умови сприяння професійній самоактуалізації викладачів. Висновки сформовані на підставі аналізу результатів значної кількості проведених тренінгових занять з відповідною категорією досліджуваних з урахуванням умов сьогодення (пандемії COVID-19), що потребувало врахування технічного і методичного забезпечення для реалізації професійної діяльності в умовах онлайн на платформі Zoom з використанням онлайн дошки. Зміст дисертаційної роботи доповнюють та конкретизують додатки.

Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих праць Л. М. Тягур дозволяє зробити висновок про наукову новизну та практичне значення цього наукового дослідження. Текст дисертації Тягур Л. М. перевірений за допомогою автоматизованої системи «UNICHECK», результати якої дають підстави для висновку про відсутність у тексті її дисертації академічного плагіату.

Таким чином, дисертаційна робота, представлена Л. М. Тягур, за змістом і рівнем відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 (зі змінами), є цілісним, самостійним дослідженням, що характеризується науковою новизною та практичним значенням, і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Обговорення дисертаційного дослідження.

Доктор психологічних наук, професор, академік (дійсний член) НАПН України Л. М. Карамушка

Дисертація Л. М. Тягур присвячена актуальній та мало розробленій проблемі. Е роботі на основі глибокого аналізу зарубіжної та вітчизняної

літератури чітко визначено основні теоретичні підходи, розроблений сучасний дизайн емпіричного дослідження. Отримані інноваційні дані. Матеріал викладено послідовно, логічно. Висновки чіткі та структуровані. Робота заслуговує, без сумніву, на позитивну оцінку. Вважаю, що її можна рекомендувати до захисту у спеціалізованій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Доктор психологічних наук, професор П. В. Лушин:

Хочу позитивно оцінити роботу. Вважаю, що робота виконана відповідно до вимог, які висуваються до робіт здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у сфері психології. У роботі подано оригінальний підхід до дослідження чинників самоактуалізації, презентована програму сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів в умовах психологічно безпечного освітнього середовища окрім наукової новизни, має практичне значення. Що стосується діагностичного моменту, то використано великий комплекс методик, які уможливили детальний аналіз проблеми, її осмислення.

Отже, представлена Л. М. Тягур робота за змістом і рівнем відповідає офіційним вимогам до такого роду робіт, є цілісним, самостійним, завершеним дослідженням, що має наукову новизну та практичне значення і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Доктор психологічних наук, доцент О. О. Горова:

Хочу підтримати в цілому роботу Л. М. Тягур, авторкою зібраний досить великий емпіричний матеріал, запропонована програма може мати практичне втілення в освітньому середовищі закладів фахової передвищої освіти. Результати дисертаційної роботи характеризуються науковою новизною, теоретичним і практичним значенням. Дослідження виконано згідно з вимогами МОН України та рекомендується до захисту у спеціалізованій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Кандидат психологічних наук, доцент І. О. Бондаревська:

Хочу висловити підтримку Любомирі Миронівні Тягур, підтримати її особисто і роботу. Робота ґрунтовна, дуже цікава, успішна, чітко окреслені і досягнуті завдання, вона відповідає всім вимогам до подібного роду робіт і може бути рекомендована до захисту.

Кандидат психологічних наук С. В. Казакова:

Робота безперечно актуальна як для психологічної науки, так і освітньої практики, характеризується науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, її текст оформлений відповідно до вимог до такого роду робіт, результати його перевірки за автоматизованою системою засвідчили відсутність

плагіату. У цілому дисертація відповідає офіційним вимогам до такого роду робіт і може бути рекомендована до захисту.

Кандидат педагогічних наук, доцент В. О. Киричук:

Хочу підтримати в цілому роботу Л. М. Тягур. Було видно за типом і кількістю питань, що тема актуальна і робота цікава, видно що дисертантка дуже добре орієнтується в темі, чітка доповідь і презентація, на всі запитання дані дуже аргументовані та ґрунтовні відповіді. Дуже своєчасна і ґрунтовна робота, яка має наукову новизну, практичне значення, відповідає вимогам і може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Кандидат психологічних наук, доцент Н. І. Пінчук :

Робота виважена, поставлені у вступі мета і завдання реалізовані, сама робота позитивна у науковому плані. Загалом дослідження виконано відповідно до вимог МОН України та може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи Тягур Любомири Миронівни на тему «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», за спеціальністю 053 «Психологія».

Дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідницької теми кафедри психології управління Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти»: «Психологічні чинники суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій» (державний реєстраційний номер 0117U006772, 2017-2021 рр.).

Формулювання наукового завдання, нове вирішення якого отримане в дисертації. У дисертаційній роботі визначено та узагальнено основні теоретико-методологічні підходи до дослідження проблеми самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів та її чинників; визначено особливості професійної діяльності викладача коледжу (загально-професійні, соціально-психологічні, індивідуально-професійні, специфічні), розуміння й усвідомлення сутності самоактуалізації, виокремлено показники та зовнішні й внутрішні чинники самоактуалізації викладачів закладів фахової передвищої освіти;

теоретично обґрунтовано та емпірично доведено вплив психологічної безпеки освітнього середовища на самоактуалізацію викладачів педагогічних коледжів; виявлено особливості самоактуалізації викладачів закладів фахової передвищої освіти з різними рівнями психологічної безпеки освітнього середовища; розроблено та апробовано програму сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які захищаються. Наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, їх достовірність забезпечені: професійним вирішенням автором низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті: кожний наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його; використанням широкій джерельної бази за темою дисертації й достатнім масивом аналітичних даних. Робота перевірена за допомогою автоматизованої системи «UNICHECK», яка підтвердила відсутність академічного плагіату.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає у тому, що:

вперше:

- обґрунтовано зміст й специфіку самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів;

- визначено організаційно-професійні (стаж трудової діяльності, посада, напрям освіти, кваліфікаційна категорія) та соціально-демографічні (стать, вік досліджуваних, сімейний стан) особливості самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів;

- теоретично обґрунтовано й емпірично доведено вплив психологічної безпеки освітнього середовища на самоактуалізацію викладачів педагогічних коледжів;

- розроблено та апробовано програму сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів з урахуванням психологічної безпеки освітнього середовища

уточнено сутність понять «психологічна безпека освітнього середовища», «самоактуалізація викладача педагогічного коледжу»,

поглиблено знання про самоактуалізацію особистості та психологічну безпеку освітнього простору; розширено уявлення про показники та чинники самоактуалізації фахівців.

Практичне значення дослідження визначається тим, що фактичні матеріали, теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані в системі фахової передвищої освіти з метою формування психологічної безпеки освітнього простору викладачів педагогічних коледжів і сприяння їх самоактуалізації, модернізації системи науково-методичної роботи з педагогічними працівниками, особливо психологічної служби, спрямованої на психологічний супровід сучасного педагога, здатного до самоактуалізації та самореалізації. Розроблену авторську програму сприяння самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу в умовах психологічно безпечного освітнього середовища впроваджено в систему роботи закладів фахової передвищої освіти України, практику підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних кадрів педагогічних коледжів.

Основні положення та наукові результати дисертаційного дослідження відображено у 16 одноосібних публікаціях, серед яких: 4 статті у фахових виданнях України, включених до переліку, затвердженого МОН України, 1 публікація у зарубіжному науковому періодичному виданні (Угорщина), 11 публікацій у збірниках матеріалів і тез науково-практичних конференцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові дисертації

Статті в наукових фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України:

1. Тягур, Л. М. (2017). Феномен перфекціонізму в педагогічній діяльності викладача коледжу. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Педагогіка та психологія*, 2(6), 247-250.

2. Тягур, Л. М. (2021). Особливості самоактуалізації викладачів закладів фахової передвищої освіти з різними рівнями психологічної безпеки освітнього середовища. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*, 3 (56.2), 26-41.

3. Тягур, Л. М. (2021). Програма сприяння самоактуалізації викладачів педагогічних коледжів в умовах психологічної безпеки освітнього середовища. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*, 3 (56.3), 5-21.

4. Тягур, Л. М. (2021). Дослідження рівнів самоактуалізації викладачів закладів фахової передвищої освіти. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*, 17(46), 89-102.

Стаття в зарубіжному науковому фаховому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз:

5. Тягур, Л. М. (2021). Психологічна безпека освітнього середовища для викладачів педагогічних коледжів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IX (100), 256, 73-76. (Будапешт, Угорщина).

Публікації в інших наукових виданнях та матеріалах науково-практичних конференцій:

6. Тягур, Л.М. (2017). *Психологічна безпека освітнього середовища педагогічного коледжу як фактор професійного становлення майбутнього фахівця*. Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. Мукачево: Вид-во МДУ, 419-421.

7. Тягур, Л.М. (2017). *Професійна самоактуалізація особистості викладача коледжу в контексті інновацій в освіті*. Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Київська наукова організація педагогіки та психології, 110-111.

8. Тягур, Л. М. (2018). *Деструктивні характеристики перфекціоналізму в професійній діяльності викладача коледжу*. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 113-117.

9. Тягур, Л.М. (2018). *Проблема самоактуалізації особистості в умовах упровадження концепції нової української школи*. Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції: Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції. Мукачево: Вид-во МДУ, 408-409.

10. Тягур, Л.М. (2019). *Вплив психологічної безпеки освітнього середовища на педагогічну діяльність викладача коледжу*. Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції: Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах

трансформації освіти. Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти», 115-119.
Взято з <http://umo.edu.ua/konferenciji>

11. Тягур, Л.М. (2019б). *Стрес у педагогічній діяльності викладача*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: Актуальні проблеми психології стрес-менеджменту. Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 107-110.

12. Тягур, Л.М., Горват, А. К. (2019). *Роль мотивації в управлінні професійним розвитком вчителів початкової школи*. Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції: Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції. Мукачево: Вид-во МДУ, 124-126.

13. Тягур, Л.М., Горват, А. К. (2019). *Професійний розвиток як чинник самоактуалізації вчителів початкової школи*. Збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції: Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторах. Мукачево: МДУ, 267-270.

14. Тягур, Л.М. (2020) *Особливості підтримки психологічної безпеки викладача коледжу в умовах пандемії*. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти». Київ: ДЗВО «УМО», 203-207.

15. Тягур, Л.М. (2021) *Психологічна безпека освітнього середовища викладачів педагогічного коледжу в залежності від стажу, статі та напрямку освіти викладача*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: Науковий потенціал та перспективи розвитку психологічних наук. Львів: Видавничий дім «Гельветика», 29-33.

16. Тягур, Л.М. (2021). *Актуальність дослідження проблеми самоактуалізації в освіті*. Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції: Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції. Мукачево: Вид-во МДУ, 309-311.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотно. Матеріали дослідження викладені з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертація оформлена згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України.

Характеристика особистості здобувача. За час роботи над дисертаційним дослідженням Л. М. Тягур виявила високий рівень теоретичної та дослідницької кваліфікації, здатність самостійно ставити й вирішувати складні теоретико-методологічні проблеми та науково-дослідницькі завдання, опрацювала велику кількість першоджерел, у тому числі, англійською мовою,

проявила творчу ініціативність, відповідальність, високі моральні якості, продемонструвала вміння творчо працювати з науковою літературою та володіння сучасними методами наукових досліджень, Дисертаційне дослідження Любомири Миронівни Тягур за темою «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу» є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною роботою, яка має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 (зі змінами) і може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», за спеціальністю 053 «Психологія».

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Тягур Любомири Миронівни на тему «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу».

2. Вважати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Тягур Любомири Миронівни на тему «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу» відповідає спеціальності 053 «Психологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 (зі змінами).

3. Рекомендувати дисертацію Тягур Любомири Миронівни на тему: «Психологічна безпека освітнього середовища як чинник самоактуалізації викладачів педагогічного коледжу», галузь знань 05 «Соціальні і поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія» до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

4. Пропонувати Вченій раді ДЗВО «Університет менеджменту освіти» клопотати про призначення:

Головою разової спеціалізованої вченої ради:

Лушина Павла Володимировича, доктора психологічних наук, професора, завідувача кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Офіційними опонентами:

Сняданко Ірину Ігорівну, доктора психологічних наук, професора, завідувача кафедри теоретичної та практичної психології Національного університету «Львівська політехніка».

Ткалич Маріанну Михайлівну, доктора психологічних наук, доцента, професора кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України.

Голова фахового семінару

доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології та
особистісного розвитку ННІМП
ДЗВО «УМО»

О. В. Брюховецька

Рецензенти:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
та особистісного розвитку
ННІМП ДЗВО «УМО»

Т. В. Чаусова

доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології та
особистісного розвитку ННІМП
ДЗВО «УМО»

О. В. Брюховецька

Секретар засідання:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
управління ДЗВО «УМО»

Н. І. Пінчук

підписи *Брюховецька О.В., Чаусова Т.В., Пінчук Н.І.*
ЗАСВІДЧУЮ:
Ткалич Маріанна Михайлівна